

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

Лекція

з навчальної дисципліни

«Поліцейська деонтологія»

**обов'язкова компонента освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

за темою – Види юридичної практичної діяльності

262 Правоохоронна діяльність (правоохоронна діяльність)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023, №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою
факультету № 6
Протокол від
25.08.2023, №5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023, №8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
дисциплін факультету № 6 ХНУВС, (протокол від 18.08.2023 №8)

Розробники:

1. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6
ХНУВС, доктор філософії за спеціальністю 081-Право, доцент Певко С. Г..

Рецензенти:

Зубенко Г.В. доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного
права юридичного факультету Харківського національного університету ім.
В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент;

Марчук М.І. завідувач кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
д.ю.н., доцент

План лекції

1. Класифікація юридичної практики.
2. Судова практика.
3. Прокурорська практика.
4. Адвокатська практика
5. Нотаріальна практика.

Рекомендована література:

Основна

1. Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник. Х., 2015. 212с.
2. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.
3. Юридична деонтологія. Від навчання до практики: навч. посіб. /[Л. В. Радовецька, С. П. Ляковська, О. О. Тихомиров та ін.]. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 296 с.
4. Юридична психологія: підручник / за заг. редакцією О.М. Бандурки; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Додаткова література:

1. Гавриленко О.А., Тетерич О.М. Моральні засади професії юриста // Вісник Університету внутрішніх справ. Вип. № 3-4. 2016. 109с.
2. Грищенко Н. В. Деонтологічна складова професійної підготовки працівника поліції //Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. наук. праць. Х.: ХНУВС. 2020. С.22-24.
3. Етикет і професійна етика поліцейського / В. М. Бєсчастний, Т. В. Кононенко, Т. М. Сабельникова ; М-во внутр. справ України, Донец. юрид. ін-т. Київ : ВД Дакор, 2019. 216 с.
4. Пендюра М. М. Про деякі актуальні аспекти запровадження у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання навчальної дисципліни поліцейська деонтологія// Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали круглого столу. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 64 – 66.

Текст лекції

1. Класифікація юридичної практики

Класифікувати юридичну практику (розділити її на класи, види) можна за різними критеріями.

Види юридичної практики в залежності від суб'єктів:

- юридична практика громадян;
- юридична практика організацій, що не мають владних повноважень в управлінні суспільством;
- юридична практика органів місцевого самоврядування;
- юридична практика державних органів.

Види юридичної практики за спеціалізацією (або за суб'єктами здійснення): судова, слідча, прокурорська, адвокатська, нотаріальна, юридичної служби, державної виконавчої служби і т.п.

Види юридичної практики за правовими формах діяльності держави: правотворча і, насамперед, законодавча (створення і прийняття законів); інтерпретаційна (тлумачення законів); правозастосовча (своєчасне і правильне втілення законів у життя суспільства); правоохоронна (забезпечення охорони прав і свобод особи); захисна (забезпечення захисту прав і свобод особи); контрольно-наглядова (здійснення контролю і нагляду за дотриманням прав і свобод особи); установча (проведення надійної кадрово-забезпечувальної політики).

Види юридичної практики за найбільш значимими юридичними діями:

- ведення юридичної справи;
- складання юридичних документів (позов у суд, протест прокурора, складання договору й ін.);
- юридичні консультації;
- виступ в юридичних установах із заявами, клопотаннями, висновками, що мають відношення до розв'язуваної юридичної справи;
- тлумачення текстів нормативно-правових актів з метою винесення рішення в справі;
- пропаганда правових знань (виступ по радіо, телебаченню, у пресі з правовою інформацією).

Юридичні дії, чинені юристами-практиками, вимагають наявності спеціальних знань, умінь і навичок, технічної оснащеності й ін.

Види юридичної практики за сферами громадського життя: в економічній сфері; у політичній сфері; у соціальній сфері; в екологічній сфері; у сфері культури; у сфері науки й ін.

Види юридичної практики за кількістю суб'єктів, що її здійснюють:

- індивідуальна (приватний нотаріус, адвокат та ін.);
- колегіальна (юридичні фірми).

2. Судова практика

Судова практика – правозастосовча діяльність судів по розгляду юридичних

справ і винесенню по них рішень.

Діяльність суддів судів загальної юрисдикції здійснюється на основі Конституції України, законів України «Про статус суддів», «Про судоустрій України», «Про Вищу раду юстиції», підзаконних актів, постанов Пленумів Верховного суду, вищих спеціалізованих судів, Кодексу професійної етики судді.

Судова практика поєднує: 1) розгляд віднесених до компетенції судів питань у суді першої інстанції, в апеляційному і касаційному судах, у стадії виконання судових рішень і вироків, у порядку виняткового провадження; 2) результати (підсумки) цієї діяльності, зовні виражені у відповідних судових рішеннях; 3) накопичений досвід.

Суд – орган держави, що здійснює державну владу шляхом відправлення правосуддя при розгляді цивільних, кримінальних, господарських справ, справ про адміністративні правопорушення і ряд інших у порядку, установленому процесуальним законодавством.

Зміст і структура судової практики:

1) Суб'єкти та учасники судової практики - (суд; свідки, потерпілі, підсудні – у кримінальному судочинстві; позивачі і відповідачі – у цивільному судочинстві);

2) Об'єкти судової практики - (матеріальні і нематеріальні блага, суспільні відносини, конкретні дії людей і ін.);

3) Практична судова діяльність: а) мета і завдання, функції; б) судові дії; в) судові операції (комплекс судових юридичних дій, об'єднаних єдиною метою і спрямованих на рішення окремого завдання в рамках юридичного процесу);

4) Засоби, способи, методи судової діяльності (використовуються для досягнення мети, одержання результатів)

5) Результати судової діяльності

6) Соціально-правовий досвід у галузі судової діяльності, що формується в процесі добору доцільного в судових діях і рішеннях, а також аналітично осмислений та узятий на озброєння досвід здійснення наукових правових досліджень та правового навчання у їх у єдності і взаємодії.

Судова практика формується в зв'язку з застосуванням правових норм при розгляді конкретних судових рішень.

Практику судів загальної юрисдикції в Україні складають: практика загальних судів (місцевих, апеляційних) та спеціалізованих судів (господарських, адміністративних).

Судова практика поєднує практику трьох видів судових інстанцій (по горизонталі):

1. Практика місцевого суду:

загального – діяльність по розгляді кримінальних і цивільних справ, а також справ про адміністративні правопорушення, і напрацьований при цьому досвід про єдине застосування норм права в конкретних подібних ситуаціях;

господарського – діяльність по розгляді справ, що виникають з господарських правовідносин, а також інших справ (наприклад, про банкрутство), віднесених процесуальним законом до їхньої підсудності, і

напрацьований при цьому досвід щодо єдиного застосування норм права в конкретних подібних ситуаціях;

адміністративного – діяльність по розгляду справ, зв'язаних із правовідносинами в сфері державного управління і місцевого самоврядування (т.зв. справи адміністративної юрисдикції) і напрацьований при цьому досвід щодо єдиного застосування норм права в конкретних подібних ситуаціях;

Розгляд справ адміністративної юрисдикції в сфері військового управління здійснюють військові суди.

2. Практика апеляційного суду (лат. *appellate* - звертання) – діяльність, як правило, по перегляду справ, розглянутих місцевими судами, у порядку апеляції і напрацьований при цьому досвід щодо єдиного застосування норм права в конкретних подібних ситуаціях. Апеляційний суд може виступати і судом першої інстанції – це є певна частина його практики;

3. Практика касаційного суду (лат. *cassatio* — скасування, знищення) – діяльність по розгляду справ по касаційних скаргах на рішення і постанови, прийняті судом першої інстанції, що придбали законну силу, а також на рішення і постанови суду апеляційної інстанції, і напрацьований при цьому досвід щодо єдиного застосування норм права в конкретних подібних ситуаціях.

Касаційною інстанцією в системі спеціалізованих господарських судів є Вищий господарський суд, у системі адміністративних судів – Вищий адміністративний суд.

Вищим судовим органом для вищих спеціалізованих судів є Верховний суд України. Він же виступає вищою касаційною судовою інстанцією: переглядає в межах своїх повноважень рішення судів загальної юрисдикції і справи по новоявлених обставинах у порядку, встановленому процесуальним законом. Верховний Суд України також розглядає справи, віднесені до його компетенції Конституцією і законами України. При розгляді справ у касаційному порядку суд повинний перевірити правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального або норм процесуального права, законність судових рішень і в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції, вирішити справу відповідно до своїх повноважень. У складі Верховного Суду України діють палати: 1) судова палата по цивільних справах; 2) судова палата по кримінальних справах; 3) військова судова палата.

Практика військових судів є складовою частиною практики системи загальних судів. Військові суди розглядають справи про всі правопорушення, скоєні військовослужбовцями Збройних сил, Прикордонних військ, Служби безпеки України та інших військових формувань, а також військовозобов'язаними під час проходження ними зборів.

Військові суди — це суди регіонів (Південного, Західного, Центрального), Військово-Морських Сил, гарнізонів. Військові суди гарнізонів, що діють у місцях дислокації військ, є місцевими судами і як суди першої інстанції розглядають усі кримінальні справи, за винятком тих, котрі підсудні військовим судам регіонів і Військово-Морських сил; справи по скаргах

військовослужбовців на неправомірні дії військових службових осіб і органів військового управління; справи про захист честі і гідності, сторонами яких є військовослужбовці або військові організації; інші справи, пов'язані з захистом прав і свобод військовослужбовців та інших громадян, і т.п.

Військові суди регіонів і Військово-Морських сил — апеляційні суди, що у межах своїх повноважень розглядають справи як суди першої інстанції, у порядку апеляційного оскарження й у зв'язку з новоявленими обставинами. Вищим органом для військових судів є відповідна військова палата Верховного суду України — Військова судова колегія. Вона розглядає справи в порядку повторної касації.

Види судової практики по сферах діяльності: по кримінальних справах; по цивільних справах; по господарських справах; по адміністративних справах; по справах про сплату податків та ін.

Організацію роботи судів України забезпечують Вища рада юстиції, кваліфікаційні комісії, державна судова адміністрація. Їхня практична діяльність входить до складу загального поняття «судова практика країни», а значить і поняття «юридична практика».

3. Прокурорська практика.

Прокурорська практика – правоохоронна діяльність органів прокуратури по узагальненню і збагаченню правовим досвідом у результаті виконання закріплених за ними повноважень: підтримка державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадянина і держави в суді, здійснення нагляду за законністю.

Діяльність працівників прокуратури здійснюється на основі Конституції України, Закону України «Про прокуратуру», «Положення про атестації прокурорсько-слідчих працівників прокуратури України», затвердженого наказом Генерального прокурора, наказів Генерального прокурора й інших нормативних актів.

Прокурорська практика поєднує: 1) багатобічну діяльність прокуратури, спрямовану на захист суспільства від злочинності; 2) результати (підсумки) цієї діяльності, зовні виражені у відповідних «прокурорських» актах (наказах Генерального прокурора України); 3) накопичений досвід.

Прокуратура – специфічний орган державного правління, наділений правоохоронними функціями.

Види прокурорської практики за характером повноважень:

Практика підтримки державного обвинувачення в суді – формується з дій прокурора, спрямованих на обґрунтування обвинувального вироку по кримінальній справі про злочин, скоєний конкретною особою. Участь прокурора в судовому засіданні і підтримка державного обвинувачення забезпечує змагальність і гласність судового процесу. За допомогою прокуратури забезпечується на практиці виконання вимог ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. Тут, зокрема, указується, що «кожний має право при визначенні його цивільних прав і обов'язків або при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, на

справедливий публічний розгляд справи в розумний термін незалежним і безстороннім судом». Прокурор сприяє забезпеченню дотримання й інших прав обвинувачуваного, а саме: бути негайно і докладно сповіщеним на зрозумілій йому мові про характер і підставу пред'явленого обвинувачення; мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту; допитувати свідків, що показують проти нього, або мати право на те, щоб ці свідки були допитані, і мати право на виклик і допит його свідків на тих же умовах, що і свідків, що показують проти нього (п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р.).

Практика представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом – формується з дій прокурора, що може вступити в справу на будь-якій стадії його розгляду – не тільки тоді, коли цього вимагає захист інтересів держави, але і для представництва інтересів громадянина. Це дії, що опротестовують незаконні і необґрунтовані вироки, ухвали і постанови судів у формі апеляційного, касаційного подання, а також внесення подання про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Таким чином, мета прокурорської практики є удосконалення всієї системи органів прокуратури, її діяльності по боротьбі зі злочинністю, що стає усе більш організованою, зокрема з корупцією, забезпечення співробітництва різних органів державної влади. Ця діяльність, щоб бути ефективною, повинна ґрунтуватися на повазі прав людини і гарантувати тим самим законність у відправленні правосуддя.

Міжнародна асоціація прокурорів, юридичний департамент Ради Європи, генеральні прокуратури ряду закордонних країн вважають за необхідне продовжити і розвивати міжнародне співробітництво в даній області між прокуратурою і відповідними правовими установами інших країн, у тому числі в рамках конвенцій, прийнятих Радою Європи по кримінальному праву.

4. Адвокатська практика.

Адвокатська практика – професійна правоохоронна і правозахисна діяльність, здійснювана адвокатським корпусом, що формується з адвокатів об'єднань, бюро, фірм і індивідуально працюючих адвокатів на основах добровільності, самоврядування, колегіальності і гласності відповідно до законів і статутів утворених об'єднань.

Діяльність адвокатів здійснюється на основі Конституції України, Законів України «Про адвокатуру», підзаконних нормативних актів, «Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури», «Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури», актів Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури України, актів Міністерства юстиції, Правил адвокатської етики («Раритети»).

Адвокатська практика поєднує: 1) діяльність адвокатури, спрямовану на захист особи від обвинувачення, а також надання різної правової допомоги громадянам і організаціям; 2) результати (підсумки) цієї діяльності (внутрішній і зовнішній); 3) накопичений досвід.

Адвокатура – це система адвокатських об'єднань, бюро, фірм та індивідуально працюючих адвокатів, покликаних надавати юридичну допомогу фізичним і юридичним особам, консультувати по правових проблемах, складати скарги, довідки, заяви та інші документи правового характеру, здійснювати представництво у суді, господарському суді та інших державних органах по цивільних справах і справах по адміністративних правопорушеннях, брати участь у попередньому слідстві в суді по кримінальних справах як захисник, представник потерпілого, цивільний позивач або цивільний відповідач. Тобто адвокатура – це спеціально уповноважений недержавний правозахисний інститут, однією з функцій якого є захист особи від обвинувачення.

Зміст і структура адвокатської практики:

- Суб'єкти та учасники адвокатської практики (адвокати і адвокатські об'єднання);
- Об'єкти адвокатської практики (відносини по наданню професійної правової допомоги громадянам і юридичним особам та ін.);
- Практична адвокатська діяльність: 1) мета і завдання, функції; 2) адвокатські дії; 3) адвокатські операції (комплекс адвокатських дій, об'єднаних єдиною метою і спрямованих на рішення окремого завдання в рамках юридичного процесу);
- Засоби, способи, методи адвокатської діяльності (використовуються для досягнення мети, одержання результатів);
- Результати адвокатської діяльності;
- Соціально-правовий досвід у галузі адвокатської діяльності, що формується в процесі добору доцільного в діях адвокатів, а також аналітично осмислений та узятий на озброєння досвід здійснення наукових правових досліджень та правового навчання у їх у єдності і взаємодії.

Види адвокатської практики по характеру повноважень:

Практика консультування і роз'яснення по юридичних питаннях, надання усних довідок щодо законодавства;

Практика складання заяв, скарг та інших письмових документів правового характеру (включаючи докладання клопотань і скарг на прийомі в посадових осіб і одержання на них відповіді, надання пояснень при їхньому розгляді);

Практика посвідчення документів у справах, що ведуться адвокатами;

Практика представництва в судах, інших державних органах, перед громадянами і юридичними особами (участь у кримінальному судочинстві як захисника прав і інтересів потерпілого й обвинувачуваного, підсудного, засудженого і виправданого; у цивільному судочинстві – позивача і відповідача, та ін.);

Практика надання юридичної допомоги підприємствам, установам, організаціям (розробка статутів і підготовка до реєстрації юридичних осіб, укладання контрактів, правовий контроль за обліком і звітністю й ін.);

Практика забезпечення підприємницької і зовнішньоекономічної діяльності громадян і юридичних осіб (правове обслуговування комерційних операцій та ін.).

Практика виконання обов'язків у процесі дізнання і досудового слідства. На стадіях дізнання і досудового слідства захисник може бути призначений у встановленому законом порядку через адвокатське об'єднання. При цьому вимога дізнавача, слідчого, суду про призначення захисника є обов'язковою для керівника адвокатського об'єднання. Про допуск захисника до участі в справі дізнавач, слідчий, прокурор, суддя виносять постанову, а суд – визначення.

Адвокати поєднуються по колегіях відповідно адміністративно-територіальним одиницям — Харківська, Сумська, Полтавська, Львівська, Кримська й ін. Реєстрація адвокатських об'єднань проводиться в Міністерстві юстиції України в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів. Єдиним офіційним органом адвокатури загальнонаціонального рівня є Вища кваліфікаційна комісія адвокатури.

Види адвокатської практики за територіальною ознакою: практика Київської колегії адвокатів; практика Львівської колегії адвокатів; практика Харківської колегії адвокатів і т.п. Крім того, варто виділити практику Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури.

5. Нотаріальна практика.

Нотаріальна практика – професійна діяльність, що здійснюється корпусом нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю та надають юридичну безпеку угодам, діям, документам та іншим фактам, здійснюваним громадянами та організаціями. Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, – на дипломатичні представництва України.

Нотаріальна практика здійснюється на основі Конституції України, Закону України «Про нотаріат», «Інструкції про порядок здійснення нотаріальних дій нотаріусами України», затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2004 р., іншими відомчими нормативними актами.

Нотаріальна практика поєднує: 1) діяльність нотаріату, спрямовану на наділення юридичною вірогідністю прав, а також фактів, що мають юридичне значення; 2) результати (підсумки) цієї діяльності; 3) накопичений досвід.

Нотаріат — це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. (Див. ст. 1 Закону України «Про нотаріат»).

Види нотаріальної практики за характером повноважень:

практика посвідчення безперечного права (видача свідоцтв про право на спадщину; про право власності на частину в загальному майні подружжя; про придбання житлових будинків з публічних торгів; про придбання нерухомого майна, що було предметом іпотеки, та ін.).

практика посвідчення фактів (правомочності угод, автентичності копій документів і виписок з них, дійсності підпису на документах, підтвердження факту, що громадянин є живим або факту перебування громадянина у

визначеному місці, підтвердження тотожності громадянина з особою, зображеної на фотографії та ін.);

практика надання документам виконавчої сили (опротестування векселів, морських опротестувань, провадження виконавчих приписів та ін.);

практика охорони майна (здійснення визначених заходів для охорони спадкоємного майна);

практика накладення заборон на відчуження житлових будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна.

практика збереження доказів (прийому на збереження документів та ін.) і деякі інші.

Нотаріус зобов'язаний сприяти клієнтам у здійсненні їхніх прав і законних інтересів, роз'яснити їхні права й обов'язки, попереджати про наслідки нотаріальних дій.

Нотаріус зобов'язаний відмовити в здійсненні нотаріальної дії у випадку його невідповідності національному законодавству або міжнародним договорам.